

Ключевые слова: перевод, метеосимвол, метод символической интерпретации

Malygina K. A. Meteosymbol «Wind» in the Poetry of P. B. Shelley (based on the «Ode to the West Wind»): Translation Analysis

The author considers meteosymbols from the position of translation. The article highlights the issues of expression symbols using language means. It presents an analysis of the text-original and its Ukrainian and Russian translations. The author engages contextual analysis on text and hypertext levels and method of symbolic interpretation. The author reveals the means of implementation of meteosymbols in the poetic text and in its Ukrainian and Russian translations. The author also describes obligatory for translation features determining the «wind» as meteosymbol.

Key words: translation, meteosymbol, the method of symbolic interpretation.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Новикова М. О.

УДК 811.111'42(075.8)

І. М. Микитюк

**ЗВУКОНАСЛІДУВАЛЬНА ЛЕКСИКА:
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

Переклад як особливий вид мовленнєвої діяльності людини існує давно, залишаючись невід'ємним компонентом міжкультурної комунікації (див. праці Л. Бархударова, О. Гайнічеру, Р. Зорівчак, Т. Казакової, В. Карабана, В. Комісарова, В. Коптілова, І. Корунця, Б. Лепкого, В. Радчука, Я. Рецкера, С. Тюленєва, О. Чередниченко, Л. Черноватого, О. Швейцера, G. Miram, J. Munday, A. Neubert, P. Newmark, E. Nida, Ch. Nord, C. Picken, M. Snell-Hornby, T. Steiner). Переклад трактується як процес, його результат, а також поняття, яке обіймає і діяльність, і її сутність [1, с. 38]. До ключових понять перекладу належить поняття адекватності (особливо з огляду на переклад художнього тексту) – передачі стилістичних та експресивних відтінків оригіналу. У зв'язку із цим значної актуальності набуває дослідження особливостей адекватного перекладу фонетичного стилістичного засобу ономапоєї, зокрема з англійської мови на українську.

Метою статті є виявлення та опис шляхів відтворення звуконаслідувальної лексики тексту оригіналу засобами мови перекладу.

Окреслена мета передбачає необхідність вирішення таких завдань: розглянути теоретичні засади дослідження ономапоєї; висвітлити особливості перекладу ономапоїв. Матеріалом дослідження слугували романи Клайва Стейплза Льюїса з серії «Хроніки Нарнії».

Перші розвідки, присвячені вивченню явища ономапоєї в англійській мові з'явилися в кінці XIX – на початку XX століття. Проте, самостійним об'єктом дослідження звуконаслідувальна лексика стала, практично, лише в останні десятиліття XX століття. Осмисленню даної проблеми в мовознавстві сприяли праці Л. Блумфілда, Д. Вестермана, Е. Вінклера, В. Вундта, Г. Гемпля, Х. Марчанда, Г. Пауля, Л. Сміта, А. Фреліха, Г. Штреле, С. Вороніна, М. Кузнецова, Ю. Скребнева та інших дослідників. Проте, звукозображувальний потенціал англійської мови вивчений ще недостатньо, зокрема, потребують уточнення шляхи та способи перекладу звуконаслідувальних слів.

За спостереженнями С. В. Вороніна, звуконаслідування (ономапоєя) – це закономірний недовільний фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова та звуковою (акустичною) ознакою денотата (мотивом), що лежить в основі номінації [2, с. 16], умовна словесна імітація звуків оточуючого світу засобами певної мови [3, с. 25].

У дисертаційному дослідженні І. О. Гаценко «Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов)» звуконаслідувальні слова визначаються «як самостійна категорія слів, яка має однотипну будову, численні варіанти, особливу структуру, словотвір» [4, с. 5]. На думку дослідниці, звуконаслідувальна лексика має свою історію та зумовлена буттям і мисленням людини [там само].

Досліджуючи фонетичну вмотивованість слова, В. В. Левицький наголошує, що одне і те ж звучання передається у різних мовах подібним, проте не ідентичним набором фонем [5, с. 297]. З огляду на це, особливості відтворення ономапоїв оригіналу засобами мови-сприймача представляють цікавий матеріал для лінгвістичного дослідження.

Особливості культури та географічного середовища існування певного народу визначають склад характерних для мови звуконаслідувальних слів відповідної мови. Оскільки кожна мова по-своєму опановує звучання навколишнього світу, звуконаслідувальна лексика різних мов не співпадає, хоча часто є схожою. Очевидно, одна з причин розбіжності звуконаслідувальних слів у різних мовах полягає в тому, що самі звуки-джерела, як правило, мають складну природу і оскільки точна імітація їх засобами мови неможлива, кожна мова обирає як зразок для наслідування якусь одну зі складових цього звука.

Звуконаслідувальні слова, як потужний засіб створення експресії, часто вживаються у художніх текстах. Тому під час перекладу художніх творів перед перекладачем неминуче постає проблема перекладу ономапоїв. Якщо ономапоп виконує в художньому тексті виключно звуконаслідувальну функцію, він зазвичай перекладається за

допомогою ономатопа мови перекладу, який відповідає йому за основними психоакустичними параметрами. Наприклад:

And then – thud! – another fell twenty feet behind [6, p. 11]. – *А потім – ген! – ще одна каменяка впала кроків за десять позаду* (тут і далі переклад наш – І.М.).

The Owl blinked and said in a soft voice: «Tu-who, tu-who! Who are you two?» [6, p. 67] – *Сова помружилася і промовила лагідно: «Пузу! Пузу! А ви двоє хто такі?»*

Перекладений онома топ повинен відповідати лексемі мови-джерела, а також правильно характеризувати названу дію, тому застосування транслітерації недоцільно. Особливо важливим є вибір потрібного ономатопа у тих випадках, коли джерело звуку в тексті не зазначається і вживання звуконаслідувальних слів дозволяє читачу ідентифікувати об'єкт (джерело звуку) за його звучанням. Наприклад:

It was the same snarling roar he had heard that moonlit night when they first met Aravis and Hwin [8, p. 90]. – *Це було те саме сердите ревіння, яке він чув тієї місячної ночі, коли вони вперше зустріли Аравіс та Гуїн.*

У наведеному прикладі назва тварини відсутня; читач може ідентифікувати її лише з опорою на характеристики звуку. У процесі перекладу важливо зберегти основні психоакустичні ознаки звучання. Тому, онома топ «*roar*» перекладено за допомогою українського звуконаслідувального слова «*ревіння*», яке відповідає лексемі мови-джерела за звуковими характеристиками.

Часто звуконаслідувальні слова використовуються у художньому тексті для непрямої характеристики особистості та емоційного стану персонажа у певній ситуації розгортання оповіді. У такому випадку значення ономатопа включає ще й соціальні та/або особистісні характеристики персонажа. Тому при перекладі необхідно брати до уваги не лише психоакустичні властивості онома топів, але й здатність передавати манеру мови, особливості поведінки, емоційного стану людини або тварини, а також характеристики предмета. Наприклад:

They turned and wriggled along uphill, under the bracken amid clouds of horribly buzzing flies. Arrows whizzed round them [9, p. 57]. – *Вони повернулися та поповзли вгору по схилу крізь папороть та силу-силенну мух, які жахливо дзижчали. Навколо них свистіли стріли.*

Twang, twang behind and hiss, hiss overhead came the archery of Dwarfs [9, p. 97]. – *Бринь, бринь – почулося позаду і над головою засвистіли стріли. У бій вступили лучники-гноми.*

Twang went the string. It was an excellent shot [9, p. 125]. – *Бринь! Задзвеніла тятивуа. Це був відмінний постріл.*

Edmund was close beside her now, treading water, and had caught the arms of the howling from scare Eustace [10, p. 23]. – *Тепер Едмунд був поряд із нею; він ступав по воді, схопивши за руки Юстаса, що завивав від страху.*

Звуконаслідувальна лексика вживається в тексті для створення певної атмосфери, тобто з метою інтенсифікації емоційного впливу на реципієнта. У такому випадку матеріальна форма ономатопа програмує певні асоціації. Тому переклад ономотопів, які вжиті з такою метою, вимагає ретельного аналізу тексту та тлумачення прийомів звукового інструментування тексту. Наприклад:

And suddenly with the wind came the noises – the swishing of waves and the slap of water against the ship's sides and the creaking and the overall high steady roar of air and water [10, p. 15]. – Раптом разом із вітром стало чутно шум: свист хвиль, і плескання води об боки корабля, і скрипіння, і над усім цим всеосяжне незмінне ревіння повітря та води.

Then she made a dash for the cabin door and shut out for a moment the appalling sight of the speed with which they were rushing into the dark, but not of course the horrible confusion of creakings, groanings, snappings, clatterings, roarings and boomings which only sounded more alarming below than they had done on the poop [10, p. 15]. – Вона кинулася до дверей каюти і змогла на мить позбутися жахливого усвідомлення того, з якою швидкістю вони мчали у темінь, проте страшна суміш скрипіння, стогонів, ляскання, ревіння та гуркоту тут унизу звучала ще тривожніше, ніж там, на кормі.

У наведених прикладах ономатопа слугують потужним засобом відтворення страшних звуків неприборканої стихії.

У процесі перекладу не завжди вдається зберегти значення звуконаслідувальних слів мови-оригіналу. Наприклад:

The reason was that a great cold, salt splash had broken out of the frame and they were breathless from the smack of it, besides being wet through [10, p. 7]. – Справа була в тому, що величезна хвиля солоної води шубовснула на них із рами і від удару їм перехопило подих, та ще й змокли до ниточки.

У наведеному прикладі слово *splash*, що означає *the sound of something spattering*, було перекладено як *хвиля*. Таким чином, звукосимволічність була втрачена. Іншим прикладом є слова *propputty-propputty* та *thubbudy-thubbudy*, які є okazionalnymi утвореннями та не мають словникових відповідників, тому переклад, поданий нижче, є підлаштованим під загальний контекст речення:

And all the time the squeak of the leather, the jingle of the bits, and the noise of the hoofs – not Propputty-propputty as it would be on a hard road, but Thubbudy-thubbudy on the dry sand [8, p. 156]. І так весь час – рипіння шкіри, дзеленчання вудил та стукіт копит – не цок-цок-цок, як це звучало б на твердому шляху, а шур-шур-шур, як по сухому піску.

Також не були збережені структурні особливості наведених ономотопів – англійські двокомпонентні слова замінені на трикомпонентні в українській мові.

Наведемо приклади збереження компонентної структури звуконаслідувальних лексем:

Tap-tap went the stick against the stone; and again, *tap-tap*; and then, all at once, *boomboom*, with a quite different sound, a hollow, wooden sound [9, p. 68]. – *Тук-тук*, ударялася палиця об камінь і знов *тук-тук*; а потім *рантом* абсолютно інший звук порожнистого дерева – *бум-бум*.

She began to walk forward, *crunch-crunch* over the snow and through the wood towards the other light [7, p. 18]. – Вона почала йти вперед, *скрип-скрип* по снігу крізь ліс до іншого світла.

Іншим прикладом замін у процесі перекладу онома топів є відтворення однієї частини мови оригіналу іншою частиною мови в тексті перекладу. Наприклад:

«Too true, friend,» said the mare with a melancholy *whinny* [8, p. 154]. – «Цілковита правда, друже», – сумно *проіржала* кобила. Іменник *whinny* було замінено на дієслово *проіржала*.

The open places near the river's edge were a mass of foxgloves and wild roses and the air was *buzzing* with bees [9, p. 96]. – Відкрита місцина на березі річки заросла *наперником* та *шипиною*, а повітря було сповнене *дзигчанням* бджіл.

Отже, переклад звуконаслідувальної лексики має свої особливості. Якщо звуконаслідувальна лексика вживається в тексті з метою характеризувати емоційний стан героя або для яскравішого опису ситуації спілкування, акцентуації певних рис характеру персонажів, то онома топ з тексту оригіналу може бути перекладений за допомогою точного відповідника, описового перекладу або незвуконаслідувальної лексики.

Перспективами подальшого дослідження у цій галузі є виявлення шляхів та способів перекладу онома топів у поетичних текстах.

Список використаної літератури

- 1. Перекладознавство:** Теорія і практика = Translation Studies: Theory and Practice : підр. для студ. ф-тів іноземн. мов / Бялик В. Д., Микитюк І. М., Лукашук М. В. – Чернівці : ЧНУ, 2012. – 608 с.
- 2. Воронин С. В.** Основы фоносемантики / С. В. Воронин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1982. – 244 с. **3. Воронин С. В.** Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании: (очерки и извлечения) / С. В. Воронин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 200 с. **4. Гаценко І. О.** Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / І. О. Гаценко. – К., 2003. – 19 с. **5. Левицкий В. В.** Семасиология / В. В. Левицкий. – Винница : Новая книга, 2006. – 512 с. **6. Lewis C. S.** The Chronicles of Narnia. The Silver Chair / C. S. Lewis. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 315 p. **7. Lewis C. S.** The Chronicles of Narnia. The Lion, The Witch and The Wardrobe / C. S. Lewis. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 352 p. **8. Lewis C. S.** The Chronicles of Narnia. The Horse and His Boy / C. S. Lewis. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 320 p. **9. Lewis C. S.** The Chronicles of Narnia. Prince

Caspian / C. S. Lewis. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 280 p. **10. Lewis C. S.**
The Chronicles of Narnia. The Voyage of the Dawn Treader / C. S. Lewis. –
М. : Айрис-пресс, 2003. – 296 p.

**Микитюк І. М. Звуконаслідувальна лексика:
перекладознавчий аспект**

Збереження стилістичних та експресивних відтінків оригіналу є надзвичайно важливим для досягнення адекватності перекладу художнього тексту. У статті виявлено та описано шляхи відтворення ономаіопеї як засобу звукового інструментування тексту оригіналу засобами мови перекладу. У процесі аналізу виявлено основні способи перекладу звуконаслідувальної лексики: використання відповідника, описового перекладу, незвуконаслідувальної лексики.

Ключові слова: переклад, адекватність перекладу, звуконаслідувальна лексика.

**Микитюк І. М. Звукоподражательная лексика:
переводоведческий аспект**

Сохранение стилистических и экспрессивных оттенков оригинала крайне важно для достижения адекватности перевода художественного текста. В статье выявлены и описаны пути воспроизведения ономаіопеи как средства звукового инструментирования текста оригинала средствами языка перевода. В процессе анализа выявлены основные способы перевода звукоподражательной лексики: использование аналога, описательного перевода, незвукоподражательной лексики.

Ключевые слова: перевод, адекватность перевода, звукоподражательная лексика.

Mykytiuk I. M. Sound-imitating Lexis: aspects of translation

The adequacy of a literary text translation involves the necessity of retaining the stylistic and expressive peculiarities of the original. The article explores the ways of translation of onomatopoeia as a means of sound instrumentation of the source text with the help of target language. In the process of analysis the main means of sound-imitating lexis retaining were revealed: usage of analogue, of descriptive translation, and non-sound-imitating lexis.

Key words: translation, adequacy of translation, sound-imitating lexis.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Моїсеєнко О. Ю.